

УДК 338.246.87.001:669

О.В. Сторожук, доц., канд. екон. наук

О.В. Заярнюк, доц., канд. екон. наук

Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

Вплив людського капіталу на соціально-економічну безпеку регіону

У статті розглянуто та удосконалено теоретичні засади системи управління людським капіталом шляхом обґрунтування компонентів системи забезпечення соціально-економічної безпеки регіону. Здійснено аналіз впливу людського капіталу на соціально-економічну безпеку регіону. Обґрунтовано стратегічні цілі розвитку людського капіталу в умовах інноваційного зростання Кіровоградської області, які, на доповнення до вже діючих програм, враховують особливості регіону на основі проведеного аналізу стану людського капіталу в контексті соціально-економічної безпеки регіону за ключовими індикаторами

людський капітал, соціально-економічна безпека, регіон, система управління, інноваційне зростання

О.В. Сторожук, доц., канд. екон. наук

А.В. Заярнюк, доц., канд. екон. наук

Центральноукраїнський національний технічний університет, г. Кропивницький, Україна

Влияние человеческого капитала на социально-экономическую безопасность региона

В статье рассмотрены и усовершенствованы теоретические основы системы управления человеческим капиталом путем обоснования компонентов системы обеспечения социально-экономической безопасности региона. Осуществлен анализ влияния человеческого капитала на социально-экономическую безопасность региона. Обоснованы стратегические цели развития человеческого капитала в условиях инновационного роста Кировоградской области, которые учитывают особенности региона на основе проведенного анализа состояния человеческого капитала в контексте социально-экономической безопасности региона по ключевым индикаторам.

человеческий капитал, социально-экономическая безопасность, регион, система управления, инновационный рост

Постановка проблеми. Забезпечення соціально-економічної безпеки держави та її регіонів – це умова стабільності, ефективної життєдіяльності суспільства, досягнення стійкого економічного зростання і незалежності держави. Це пояснюється тим, що економіка є основою розвитку особистості, суспільства і держави в цілому, отже, поняття економічної безпеки буде неповним без оцінки життєздатності економіки, її стійкості під впливом зовнішніх і внутрішніх загроз. Соціально-економічна безпека являє собою сукупність внутрішніх і зовнішніх умов, що сприяють ефективному динамічному зростанню національної економіки, її здатності задовольняти потреби особистості, суспільства і держави, забезпечувати конкурентоспроможність на зовнішніх і внутрішніх ринках, стійкість до впливу різного роду викликів. Тому необхідно мати відповідний інструментарій дослідження, що дозволяє виявляти загрози соціально-економічній безпеці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна вітчизняна економічна наука розглядає проблему соціально-економічної безпеки в складі загальної теорії економічної безпеки. Питання економічної безпеки досліджуються в роботах багатьох українських вчених, серед яких Андрушків Б.М., Козаченко Г.В., Манцуров І.Г., Нусінова О.В., Шваб Л.І., Шкарлет С.М. [1; 7; 9; 23-24].

© О.В. Сторожук, О.В. Заярнюк, 2017

Засновниками теорії людського капіталу стали Дж. Кларк, А. Пігу, А. Сміт [6; 14; 17]. Вивченням проблем формування та методології ефективного використання людського капіталу займаються вітчизняні економісти: Антонюк В.А., Бородіна О.М., Грیشнова О.А., Лисак В.Ю., Мочерна О.С., Назарова Г.В., Соколик М.П., Стрижак О.О., Хромов М.І. та ін. [2; 3; 4; 8; 10; 11; 18; 20; 22].

Однак проблема забезпечення соціально-економічної безпеки України та її регіонів у взаємозв'язку із управлінськими процедурами збереження і розвитку людського капіталу в науковій літературі досліджена недостатньо. У зв'язку з цим сучасний стан економіки країни вимагає подальшого дослідження людського капіталу та його впливу на соціально-економічну безпеку регіонів країни.

Актуальність і недостатня вивченість проблеми впливу людського капіталу на забезпечення соціально-економічної безпеки регіону визначили вибір теми даної статті.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження впливу людського капіталу на забезпечення соціально-економічної безпеки регіону в сучасних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічна безпека країни та кожного її регіону визначається багатьма факторами. Однак в сучасних умовах визначальним є фактор людського капіталу. Ще Адам Сміт, засновник сучасної економічної теорії, зазначав, що вирішальна роль у виробництві багатства належить живим продуктивним силам працівника, його навичкам і здібностям і збільшення продуктивності корисної праці залежить, перш за все, від підвищення спритності та вміння працівника, а потім вже від поліпшення машин та інструментів, за допомогою яких він працює [17, с. 176].

Практика підтверджує, що рівень і темпи розвитку економік всіх країн світу все більше залежать від стану розвитку науки і освіти, відтак – людський капітал є основним чинником економічного зростання та забезпечення соціально-економічної безпеки країни. Людський капітал – це категорія, яка на сучасному етапі найповніше відображає наукові погляди на роль і місце людини в економічній системі. На наш погляд, поняття «людський капітал» включає в себе окрім капіталу здоров'я (фізичного), інтелектуально-освітнього, культурно-психологічного також і капітал науково-інноваційної творчості, тобто здатності індивіда створювати науковий продукт.

Об'єктивна картина стану людського капіталу України загалом є тривожною. Відповідно до рейтингів міжнародних економічних організацій Україна за рівнем конкурентоздатності посідає одне з останніх місць. Так, у 2017 році Україна посіла 85 позицію із 138 можливих (у 2016 р. – перебувала на 79) за індексом глобальної конкуренції, оприлюдненим Всесвітнім економічним форумом (World Economic Forum) [21]. При проведенні рейтингової оцінки застосовується Індекс людського капіталу (Human Capital Index), при визначенні якого враховуються складові, які, зокрема, характеризують рівень освіти в країні, професійної підготовки, працевлаштування і зайнятості, тривалості життя.

У цьому зв'язку слід підкреслити, що показник тривалості життя в Україні є низьким. Основною проблемою є розширення зони деградації людського капіталу. Це поняття означає багатшаровий соціальний феномен, утворений з цілого ряду взаємопов'язаних процесів, одним з найважливіших в яких є депопуляція з погіршенням якісних характеристик людського капіталу при значних міграційних втратах населення продуктивного віку та високого професійно-кваліфікаційного рівня.

Середня очікувана тривалість життя при народженні в Україні на сьогодні становить 66,2 роки для чоловіків і 76,4 – для жінок. Зауважимо, що у економічно розвинених країнах, таких як Польща, Словаччина, Угорщина, ці показники вищі у чоловіків на 6-8 років, а у Великобританії, Італії, Греції, Іспанії, Швеції – на 11-13 років

[12].Тривалість життя в Україні досить низька і це свідчить про те, що при падінні народжуваності знижується питома вага молоді та зростає відсоткова частка пенсіонерів у загальній чисельності населення. У цілому демографічну ситуацію в країні на сьогодні можна оцінити як кризову. В окремих регіонах, у т.ч. Кіровоградській області, ці процеси відбуваються особливо швидкими темпами.

Стан розвитку капіталу науково-інноваційної творчості характеризують, передусім, результати діяльності сфери підготовки кадрів найвищої кваліфікації. Відмітимо, що результативність діяльності аспірантури та докторантури в Кіровоградській області є невисокою. Так, підготовку докторантів у області здійснюють дві наукові організації, аспірантів – три. Щорічно до аспірантури зараховується близько 40-60 осіб. Фактично чверть дослідників з різних причин процес навчання в аспірантурі не завершує. Незадовільною є також ситуація із поданням до захисту дисертаційних робіт. Щорічно захищають дисертації на здобуття вченого ступеня кандидата наук лише 20-22 % випускників аспірантури [13]. Отже, аспірантура, як основне джерело поповнення фахівців найвищого освітньо-кваліфікаційного рівня в регіоні, працює неефективно.

За показниками чисельності фахівців вищої кваліфікації, які працюють в економіці, в регіональному розрізі Кіровоградська область знаходиться на останньому місці в Україні [5]. На міжрегіональному ринку людського капіталу найбільшим попитом користуються фахівці в тих областях наукового знання, які визначають перспективи інноваційного розвитку, головним чином, це математика, фізика, хімія, біологія, медицина, кібернетика. Проте такі фахівці в Кіровоградській області не завжди знаходять місце прикладання своєї праці, тому активно виїжджають на постійне місце проживання в інші регіони. В області відбуваються втрати перспективних фахівців, в тому числі, здатних до ведення професійної діяльності в науково-інноваційній сфері. Дефіцит ефективних працівників у Кіровоградській області викликаний міжрегіональним «відтоком мізків». Цей процес має негативні наслідки для соціально-економічної безпеки регіону-донора.

У Кіровоградській області із загальної чисельності працівників, які виконують дослідження і розробки, лише 0,24 % мають науковий ступінь доктора наук і 5,6 % – науковий ступінь кандидата наук (рис. 1) [13].



Рисунок 1 – Піраміда цінності працівників, залучених до процесу досліджень та інноваційних розробок

Джерело: розроблено авторами на підставі [13].

Фахівці найвищої кваліфікації, залучені до інноваційної діяльності, набувають особливої цінності для забезпечення соціально-економічної безпеки області. Частіше за все саме вони генерують нові ідеї і здійснюють керівництво трансформацією результатів наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий чи удосконалений продукт (чи процес), готовий до впровадження на виробництві, тобто інновацію. З огляду на гострий дефіцит таких фахівців, на сьогодні важливо розробити систему дієвих заходів матеріального і морального стимулювання новаторської діяльності молодих вчених та досвідчених працівників, які мають науковий ступінь та необхідний творчий потенціал для здійснення науково-дослідницької та інноваційної діяльності.

У цілому оцінка людського капіталу Кіровоградської області дає підстави констатувати, що область знаходиться на останніх місцях в національному рейтингу за показниками середньої тривалості життя, охоплення вищою освітою, чисельності фахівців вищої кваліфікації в економіці регіону.

Зайнятість населення є одним із основних чинників аналізу використання людського капіталу регіону. Слід відмітити, що за останні десятиліття зайнятість населення Кіровоградської області, як і в Україні в цілому, значно знизилася через низку причин, зокрема різке скорочення обсягів виробництва, зменшення кількості робочих місць та зростання рівня цін. Як свідчать статистичні дані, зайнятість населення у Кіровоградському регіоні у 2016 р. становила 71,3%. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) віком 15–70 років у 2016 р. в Кіровоградській області становив 12,3% економічно активного населення зазначеного віку (в середньому по Україні – 9,4%), а серед населення працездатного віку – 12,7% [16].

Статистичні дані розкривають розподіл економічно активного населення за галузями та секторами економіки. Зокрема аналіз даних свідчить про велику кількість зайнятих в промисловості (20%), в тому числі харчовій, сільському господарстві, та значне відставання сфери послуг. Так, у сфері наукової та технічної діяльності, в якій відбувається генерування нових знань та інновацій, зайнято лише 2% від усієї чисельності найманих працівників регіону [13].

Слід підкреслити, що рівень доходів населення є вагомим фактором формування людського капіталу. Відповідно до статистики, максимальні та мінімальні показники середньої заробітної плати серед областей в Україні станом на початок 2016 року різняться більше ніж удвічі. Так, у м. Києві – 6734 грн., в Тернопільській області – 2994 грн. Середня заробітна плата у Кіровоградському регіоні (3282 грн.) є однією із найнижчих серед регіонів України [16].

Отже, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що пріоритетним завданням органів місцевого самоврядування має стати забезпечення зростання людського капіталу. Відмітимо, що аналіз Стратегії розвитку Кіровоградської області на період до 2020 року [19] та Плану заходів на 2015-2017 роки із реалізації Стратегії розвитку Кіровоградської області на період до 2020 року [15], засвідчив наступне: якщо в контексті розвитку капіталу здоров'я певні цілі і заходи сформульовані в зазначених документах, то в частині капіталу науково-інноваційної творчості та інтелектуально-освітнього капіталу стратегія не окреслена. З огляду на дані міркування, необхідно розробити систему цілей щодо розвитку людського капіталу Кіровоградської області в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки. Для цього необхідно скоординувати між собою основні напрямки соціального та економічного розвитку, модернізації економіки регіону, роль людського капіталу в них, а також конкретні проблемні аспекти розвитку людського капіталу регіону. Розглянемо потреби в розвитку конкретних елементів людського капіталу в інтересах забезпечення соціально-економічної безпеки Кіровоградської області.

Найбільш актуальним і необхідним в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки Кіровоградської області є розвиток капіталу здоров'я, капіталу науково-інноваційної творчості, а також інтелектуально-освітнього капіталу в частині додаткової освіти, професійної перепідготовки тощо. У систематизованому вигляді пропонувані цілі розвитку людського капіталу Кіровоградської області в контексті інноваційного розвитку показані в табл. 1.

Таблиця 1 – Стратегічні цілі розвитку людського капіталу в системі забезпечення соціально-економічної безпеки Кіровоградської області

Складова людського капіталу	Напрями розвитку
Фізичний капітал (здоров'я)	<ul style="list-style-type: none"> – підвищення тривалості життя; – зниження смертності, в тому числі у працездатному віці; – збільшення тривалості здорового життя; – зниження втрат робочого часу, обумовлених тимчасовою непрацездатністю
Капітал науково-інноваційної творчості	<ul style="list-style-type: none"> – визначення і підтримка пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального і місцевого рівнів; – продукування інтелектуальної власності для інноваційного розвитку економіки регіону; – фінансова підтримка виконання інноваційних проектів; – підтримка мобільності вчених, безперервне навчання, стажування та обмін кадрами між дослідницькими організаціями та університетами; – встановлення міжнародних академічних зв'язків і партнерств; – навчання основам інноваційного підприємництва (отримання дослідниками знань і навичок щодо комерціалізації наукових досліджень, підготовка фахівців з інноваційного менеджменту)
Інтелектуально-освітній капітал	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток системи підготовки кадрів, сфокусованої на впровадженні міжнародних вимог до підготовки наукових та інженерно-технічних кадрів, в тому числі менеджменту інновацій та стандартів професійної підготовки, підвищення кваліфікації та атестації фахівців у сфері інноваційної діяльності; – розвиток специфічної професійної перепідготовки, підвищення кваліфікації в організаціях, на робочих місцях; – усунення диспропорції в освітній системі відповідно до потреб ринку праці

Джерело: складено авторами.

Пропонована структура стратегічних цілей розвитку людського капіталу Кіровоградської області відрізняється від існуючих теоретичних і прикладних розробок урахуванням проблемних аспектів людського капіталу регіонального рівня, виявлених в процесі аналізу, а також зв'язком цілей з конкретними елементами інноваційного розвитку економіки. Її використання дозволить більш чітко і системно вести роботу щодо розвитку людського капіталу та сприяти інноваційному розвитку регіону.

Крім того, отримані в ході дослідження результати дозволили обґрунтувати пріоритети формування людського капіталу в контексті інноваційного розвитку регіону:

- індивідуалізація освітньої та професійної діяльності, основи якої мають закладатися в системі загальної середньої освіти; запровадження шкільного курсу з основ започаткування власного бізнесу;
- розробка державних програм підтримки молодих спеціалістів, що направлятимуться в сільську місцевість;
- створення умов для формування висококонкурентного середовища, що стимулюватиме працівників до саморозвитку, підвищення рівня знань та кваліфікацій;
- визначення ефективного формату співпраці з ключовими учасниками сфери праці, творення умов для розвитку механізму приватно-державного партнерства в системі фінансування підготовки кадрів за рахунок формування стимулів для залучення підприємницького сектора;
- розробка цільової програми стимулювання зайнятості, самозайнятості та мікропідприємництва для внутрішньо переміщених осіб із Криму та Донбасу, а також військовослужбовців, демобілізованих із зони АТО з метою скорочення масштабів масової трудової міграції за кордон;
- активізація творчого потенціалу людей, розвиток висококваліфікованої робочої сили; запровадження програми пошуку і підтримки юних талантів серед школярів та студентів у різних сферах (культура, наука тощо);
- розробка цільових програм співпраці підприємницьких структур з вищими навчальними закладами: цільові програми підготовки фахівців, дослідницькі проекти; використання фірм та підприємств як бази для виробничої практики, досліджень; залучення працівників підприємств для участі в навчальному процесі (розробки навчальних планів, проведення лекційних та практичних занять).

У підсумку зазначимо, що в області існують резерви для розвитку людського капіталу, проте потрібно здійснити велику кількість перетворень, в тому числі на регіональному рівні. Значна роль в цьому покладається на бізнес, тому що він має значні ресурси та можливості впливу на людський капітал, але потрібно вести пошук системи спільного сталого впливу на рішення місцевого самоврядування та інших суб'єктів, які безпосередньо визначають якість людського капіталу регіону.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З усіх ресурсів забезпечення соціально-економічної безпеки, саме людський ресурс набуває першочергового значення. Основні загрози соціально-економічній безпеці регіону, пов'язані зі станом людського капіталу, включають: недостатньо висока результативність діяльності аспірантури і докторантури, надзвичайна складність і тривалість процесу відтворення науковців найвищої кваліфікації; посилення внутрішньодержавного (міжрегіонального) «відтоку мізків»; відсутність дієвих заходів матеріального і морального стимулювання новаторської діяльності молодих вчених і досвідчених працівників, що мають науковий ступінь і необхідний потенціал для здійснення результативної науково-дослідницької діяльності; неготовність системи професійної освіти регіону до змін, необхідність в яких визначається прийнятим курсом на модернізацію та інноваційний розвиток економіки.

Шляхи підвищення соціально-економічної безпеки регіону пов'язані з розгортанням роботи, спрямованої на раціональне використання і відтворення людського капіталу. Нагальною потребою є формування стратегічних цілей розвитку людського капіталу в напрямку таких складових: фізичного капіталу, капіталу науково-інноваційної творчості та інтелектуально-освітнього капіталу.

Перспективи подальших досліджень полягатимуть у вивченні особливостей забезпечення соціально-економічної безпеки регіонів України з урахуванням специфіки регіонів; розробці підходів до оцінювання рівня соціально-економічної безпеки у

сучасних умовах; пошуку інструментів забезпечення соціально-економічної безпеки України на основі розвитку людського капіталу.

Список літератури

1. Андрушків Б.М. Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство [Текст] / Б.М. Андрушків. – Тернопіль : Вид. Терно-граф, 2008. – 424 с.
2. Антонюк В.А. Головні напрями зміцнення соціально-економічних основ формування людського капіталу в Україні [Текст] / В.А. Антонюк // Економіка і прогнозування. – 2007. – № 3. – С. 39–43.
3. Бородіна О.М. Людський капітал на селі: наукові основи, стан, перспективи розвитку : [монографія] [Текст] / О.М. Бородіна ; Ін-т агр. економіки УААН. – К., 2003. – 274 с.
4. Грیشнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки [Текст] / О.А. Грیشнова. – К. : Т-во «Знання», 2001. – 254 с.
5. Доповідь «Фахівці вищої кваліфікації України у 2014 році» [Текст]. – Режим доступу <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Кларк Дж. Б. Распределение богатства [Текст] / Дж. Б. Кларк. – М. : Гелиос АРВ, 2000. – 368 с.
7. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія [Текст] / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарев, О.М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
8. Лисак В.Ю. Зародження та розвиток концепції людського капіталу [Текст] / В.Ю. Лисак // Формування ринкової економіки. – 2010. – № 23. – С. 48–55.
9. Манцуров І.Г. Економічна безпека підприємства: сутність та види [Текст] / І.Г. Манцуров, О.В. Нусінова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 4. – С. 75–78.
10. Мочерна О.С. Діалектика концепцій людського капіталу за умов транснаціоналізації [Текст] / О.С. Мочерна // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 2. – С. 32–35.
11. Назарова Г.В. Формування та розвиток людського капіталу корпоративних підприємств [Текст] / Г.В. Назарова, Н.Л. Гавкалова, Н.С. Маркова – Харків : Вид. ХНЕУ, 2006. – 240 с.
12. Населення України за 2015 рік. Демографічний щорічник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
13. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>
14. Пигу А. Экономическая теория благосостояния [Текст] / А. Пигу ; [пер. с англ.]. – М. : Прогресс, 1985. – 456 с.
15. ПЛАН заходів на 2015-2017 роки із реалізації Стратегії розвитку Кіровоградської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://persha.kr.ua/wp-content/uploads/2015/09>
16. Праця України у 2015 році. Статистичний збірник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>
17. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов [Текст] / А. Смит ; [пер. с англ. ; предисл. В. С. Афанасьева]. – М. : Эксмо, 2007. – 960 с.
18. Соколик М.П. Індекс розвитку суспільства знань в Україні [Текст] / М. П. Соколик // Економіка і прогнозування. – 2007. – № 4. – С. 7-24.
19. Стратегія розвитку Кіровоградської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economy.kr-admin.gov.ua/files/strategy_2020.pdf
20. Стрижак О.О. Теорія людського капіталу: формування наукової концепції [Текст] / О.О. Стрижак // Вісник Харківського національного економічного університету. – 2012. – № 4. – С. 56–59.
21. Україна опустилася в рейтингу глобальної конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://konkurent.in.ua/news/ukrayina/11238/ukrayina-opustilasya-v-rejtingu-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-.html>
22. Хромов М.І. Сутність і особливості людського капіталу в системі соціально-економічних категорій [Текст] / М.І. Хромов // Економіка і право. – 2009. – № 3. – С. 140–145.
23. Шваб Л.І. Економіка підприємства: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 4-те вид. [Текст] / Шваб Л.І. – К.: Каравела. 2007. – 584 с.
24. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: Монографія [Текст] / С.М. Шкарлет. – К. : Книжкове видавництво НАУ, 2007. – 432 с.

References

1. Andrushkiv, B.M. (2008). *Ekonomichna ta mainova bezpeka pidpriemstva i pidpriemnytstva. Antyreiderstvo [Economic and property security of enterprises and entrepreneurship. Anti-*

- crap*). Ternopil: Terno-hraf [in Ukrainian].
2. Antoniuk, V.A. (2007). Holovni napriamy zmitsnennia sotsialno-ekonomichnykh osnov formuvannia liudskoho kapitalu v Ukraini [The main directions of strengthening the socioeconomic foundations of human capital formation in Ukraine]. *Ekonomika i prohnozuvannia – Economics and Forecasting*, 3, 39-43 [in Ukrainian].
 3. Borodina, O.M. (2003). *Liudskiy kapital na seli: naukovy osnovy, stan, perspektyvy rozvytku [Human capital in the countryside: scientific foundations, state, prospects of development]*. K.: In-t ahr. ekonomiky UAAN [in Ukrainian].
 4. Hrishnova, O.A. (2001). *Liudskiy kapital: formuvannia v systemiosvity i profesiinoy pidhotovky [Human capital: formation in the system of education and vocational training]*. K.: T-vo «Znannia» [in Ukrainian].
 5. Dopovid «Fakhivtsi vyshchoi kvalifikatsii Ukrainy u 2014 rotsi» [Report "Specialists of Ukraine's High Qualifications in 2014"]. (2015). <http://www.ukrstat.gov.ua>. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian].
 6. Klark, Dzh. B. (2000). *Raspredelenye bohatstva [Distribution of wealth]*. M.: Helyos ARV [in Russian].
 7. Kozachenko, H.V. Ponomarev, V.P., & Liashenko, O.M. (2003). *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizm zabezpechennia [Economic security of an enterprise: the essence and mechanism of provision]*. K.: Libra [in Ukrainian].
 8. Lysak, V.Yu. (2010). Zarodzhennia ta rozvytok kontseptsii liudskoho kapitalu [The emergence and development of the concept of human capital]. *Formuvannia rynkovoï ekonomiky – Formation of a market economy*, 23, 48-55 [in Ukrainian].
 9. Mantsurov, I.H. & Nusinova, O.V. (2012). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta vydy [Economic security of an enterprise: nature and types]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of market relations in Ukraine*, 4, 75-78 [in Ukrainian].
 10. Mocherna, O.S. (2008). Dialektyka kontseptsii liudskoho kapitalu za umov transnatsionalizatsii [Dialectic of the concepts of human capital in the conditions of transnationalization]. *Ekonomika i prohnozuvannia – Economics and Forecasting*, 2, 32-35 [in Ukrainian].
 11. Nazarova, H.V., Havkalova, N.L., & Markova, N.S. (2006). *Formuvannia ta rozvytok liudskoho kapitalu korporatyvnykh pidpriemstv [Formation and development of human capital of corporate enterprises]*. Kharkiv: Vyd. KhNEU [in Ukrainian].
 12. Naselennia Ukrainy za 2015 rik. Demohrafichnyi shchorichnyk [The population of Ukraine for 2015. Demographic Yearbook]. (n.d.). <http://www.ukrstat.gov.ua>. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
 13. Naukova ta innovatsiina diialnist Ukrainy. Statystychnyi zbirnyk [Scientific and innovative activity of Ukraine. Statistical Collection]. (n.d.). <http://www.ukrstat.gov.ua>. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
 14. Pyhu, A. (1985). *Economic welfare theory*. M.: Prohress [in Russian].
 15. PLAN zakhodiv na 2015-2017 roky iz realizatsii Stratehii rozvytku Kirovohradskoi oblasti na period do 2020 roku [PLAN of measures for 2015-2017 on implementation of the Development Strategy of the Kirovohrad Oblast for the period upto 2020]. (n.d.). <http://persha.kr.ua>. Retrieved from <http://persha.kr.ua/wp-content/uploads/2015/09> [in Ukrainian].
 16. Pratsia Ukrainy u 2015 rotsi. Statystychnyi zbirnyk [The work of Ukraine in 2015. Statistical Collection]. (n.d.). <http://www.ukrstat.gov.ua>. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
 17. Smit, A. (1962). *The Wealth of Nations*. (V.S.Afanaseva, Trans). M: Sotsekgiz [in Russian].
 18. Sokolyk, M.P. (2007). Indeks rozvytku suspilstva znan v Ukraini [Index of Development of Knowledge Society in Ukraine]. *Ekonomika i prohnozuvannia – Economics and Forecasting*, 4, 7-24 [in Ukrainian].
 19. Stratehii rozvytku Kirovohradskoi oblasti na period do 2020 roku [Kirovohrad region development strategies for the period up to 2020]. (n.d.). <http://ekonomika.kr-admin.gov.ua>. Retrieved from http://ekonomika.kr-admin.gov.ua/files/strategy_2020.pdf [in Ukrainian].
 20. Stryzhak, O.O. (2012). Teoriia liudskoho kapitalu: formuvannia naukovoï kontseptsii [The theory of human capital: the formation of a scientific concept]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu – Bulletin of Kharkiv National University of Economics*, 4, 56-59 [in Ukrainian].
 21. Ukraina opustylasia v reitynhu hlobalnoi konkurentospromozhnosti [Ukraine has fallen in the ranking of global competitiveness]. (n.d.). <http://konkurent.in.ua>. Retrieved from <http://konkurent.in.ua/news/ukrayina/11238/ukrayina-opustylasya-v-rejtingu-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-.html> [in Ukrainian].
 22. Khromov, M.I. (2009). Sutnist i osoblyvosti liudskoho kapitalu v systemi sotsialno-ekonomichnykh katehoriï [The essence and features of human capital in the system of socioeconomic categories]. *Ekonomika i pravo – Economics and Law*, 3, 140-145 [in Ukrainian].
 23. Shvab, L.I. (2007). *Ekonomika pidpriemstva [Business Economics]*. K.: Karavela [in Ukrainian].

24. Shkarlet, S.M. (2007). *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: innovatsiyni aspekt [Economic security of an enterprise: an innovative aspect]*. K.: Knyzhkove vydavnytstvo NAU [in Ukrainian].

Oksana Storozhuk, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Oleksii Zaiarniuk, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

The Impact of Human Capital on the Socio-Economic Security of the Region

The purpose of the article is to study the impact of human capital on the provision of socioeconomic security of the region in modern economic conditions.

The article considers and improves the theoretical foundations of the human capital management system by substantiating the components of the system of ensuring the socioeconomic security of the region. The analysis of the influence of human capital on the socioeconomic security of the region was carried out. The further development of the justification of the strategic goals of human capital development in the context of the innovative growth of the Kirovograd region, which, in addition to the existing programs, takes into account the features of the region based on the analysis of the state of human capital in the context of socioeconomic security of the region by key indicators.

The human resource is the most important in ensuring the social and economic security of the country. Innovative activity depends on the capabilities of the individual. The value of human capital determines the quality of human resources. Human capital is the main factor of innovative development of the economy and the main condition for ensuring the social and economic security of the country. The deterioration in the quality of human capital of the scientific and innovation organizations in the region is an obstacle to the formation of the economy of an innovative economy. This is a threat to the social and economic security of the region.

human capital, socioeconomic security, region

Одержано (Received) 18.05.2017

Прорецензовано (Reviewed) 24.05.2017

Прийнято до друку (Approved) 29.05.2017

УДК 339.543

В.А. Туржанський, доц., канд. екон. наук

І.В. Несторишен, доц., канд. екон. наук

*Науково-дослідний центр митної справи Науково-дослідного інституту фіскальної політики
Університету державної фіскальної служби України, м. Хмельницький, Україна*

Застосування інструментів СОМРАСТ-моделі для уповноваженого економічного оператора в контексті надання спрощень економічним операторам

У статті описані підходи до запровадження інституту уповноваженого економічного оператора визначені Керівництвом The AEO Compact Model. Деталізуються етапи порівняння ризиків у СОМРАСТ-моделі для уповноваженого економічного оператора та прийняття рішень за результатами даного порівняння. Пропонуються напрями імплементації європейської практики запровадження інституту уповноваженого економічного оператора основаної на The AEO Compact Model у вітчизняне митне законодавство

уповноважений економічний оператор, СОМРАСТ-модель для УЕО, Митний кодекс ЄС, Митний кодекс України

В.А. Туржанский, доц. канд. екон. наук

И.В. Несторишен, доц. канд. екон. наук

*Научно-исследовательский центр таможенного дела Научно-исследовательского института
фискальной политики Университета государственной фискальной службы Украины, г. Хмельницкий,
Украина*